

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ κ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ 2400 ΧΡΟΝΙΑ»

Θεσσαλονίκη, 23.5.2016

Με ιδιαίτερη χαρά απευθύνω θερμό χαιρετισμό στο Παγκόσμιο Συνέδριο «Αριστοτέλης 2400 Χρόνια» το οποίο, με περισσή φροντίδα, διοργανώνει το «Διεπιστημονικό Κέντρο Αριστοτελικών Μελετών» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ο Αριστοτέλης υπήρξεν ο μέγιστος των φιλοσόφων και πραγματικός *πανεπιστήμονας*. Συγκεκριμένα, η ευρύτητα των επιστημονικών ενδιαφερόντων του Αριστοτέλη δεν έχει όμοιά της στην ιστορία της παγκόσμιας σκέψης.

Συνήθως εξαιρούμε το γεγονός ότι ο Αριστοτέλης ενδιαφέρθηκε για ένα πεδίο γνωστικών αντικειμένων μοναδικής ευρύτητας. Και, ίσως, δεν τονίζουμε όσο πρέπει το γεγονός ότι, ουσιαστικώς, θεμελίωσε την πλειονότητα αυτών των επιστημών. Πράγματι, ο Αριστοτέλης έχει, κατ' ουσίαν, θέσει τις επιστημονικές βάσεις της πολιτειολογίας, της ηθικής, της κοινωνιολογίας, της αισθητικής, της λογοτεχνίας, της λογικής, της φιλοσοφίας των μαθηματικών, της οντολογίας, της ψυχολογίας, της βιολογίας, της μετεωρολογίας, της αστρονομίας, και όχι μόνον.

Αυτή η ιδιότητα του θεμελιωτή ενός τόσο μεγάλου πλήθους επιστημών δημιουργεί, ευλόγως, το ερώτημα για το πώς πρέπει να προσεγγίσουμε σήμερα το έργο του Αριστοτέλους. Είναι, άραγε, η σημασία του καθαρά ιστορικής τάξης; Πρέπει, άραγε, να τον προσεγγίσουμε με τον σεβασμό που οφείλουμε σ' έναν πρωτοπόρο, σ' έναν σκαπανέα; Ή μήπως ο Αριστοτέλης είναι ένας στοχαστής, του οποίου η σκέψη παραμένει επίκαιρη ακόμα και σήμερα; Μπορούμε δηλαδή σήμερα εμείς, οι πολίτες του 21^{ου} αιώνα, να συνομιλήσουμε

με την αριστοτελική σκέψη και να αναμετρηθούμε μαζί της; Μπορεί ο Αριστοτέλης να μας διδάξει ακόμη και σήμερα;

Η απάντηση είναι ένα ρητό και κατηγορηματικό ναι. Σε μια εντυπωσιακή πλειάδα επιστημονικών πεδίων, ο Αριστοτέλης παραμένει και σήμερα ένας απολύτως επίκαιρος διανοητής, ένας πνευματικός ογκόλιθος που ουδείς σοβαρός μελετητής σ' αντίστοιχα πεδία μπορεί να προσπεράσει, δίχως προηγουμένως ν' αναμετρηθεί μαζί του αλλά και με την επιστημονική αλήθεια κατά τον προορισμό της. Προορισμό, ο οποίος συνίσταται στην αποδοχή της επιστημονικής επιτάξεως ως μοχλού αναζήτησης της τελικής επιστημονικής αλήθειας.

Θα ξεκινήσω με το δικό μου γνωστικό αντικείμενο, τα νομικά. Ο Αριστοτέλης δεν έγραψε βεβαίως αυτοτελές βιβλίο περί νομικής. Ωστόσο, ιδίως στο μνημειώδες έργο του περί ηθικής φιλοσοφίας, τα *«Ηθικά Νικομάχεια»*, αφιερώνει ένα ολόκληρο βιβλίο, το Βιβλίο Ε', στην ανάλυση της δικαιοσύνης. Οι εννοιολογικές διακρίσεις που εισάγει εκεί παραμένουν αξεπέραστες. Έτσι, οι θεμελιώδεις διακρίσεις του μεταξύ διανεμητικής και διορθωτικής δικαιοσύνης διατηρούν ακέραιη την επικαιρότητά τους, και ένας ολόκληρος κλάδος της πολιτικής φιλοσοφίας είναι αφιερωμένος στην θεωρητική επεξεργασία αυτών των εννοιών. Στο ίδιο βιβλίο, ο Αριστοτέλης αναπτύσσει την περίφημη θεωρία του περί της «επιείκειας», δηλαδή εκείνης της αρετής που επιτρέπει στον δικαστή να διορθώνει τα κενά, τα οποία ο νόμος αναγκαστικώς αποδέχεται εξαιτίας της αναπόφευκτης γενικότητάς του. Γενικότητας, η οποία του διασφαλίζει την προσήλωσή του στην εφαρμογή της αρχής της ισότητας κατά την ουσία της, αφού η αρχή αυτή δεν συμβιβάζεται με την ad hoc ρύθμιση ατομικών συμπεριφορών. Εξίσου επίκαιρες είναι οι αναλύσεις του Αριστοτέλους για τον ρόλο του δικαστή, τόσο στα *«Ηθικά Νικομάχεια»* όσο και στα *«Πολιτικά»*, τον οποίο αντιλαμβάνεται ως «έμψυχο νόμο».

Μιας και αναφέρθηκα στην ηθική φιλοσοφία, θα πρέπει να τονισθεί πως στον συγκεκριμένο κλάδο ο Αριστοτέλης είναι ως σήμερα κορυφαίος διανοητής. Η σημασία του θα μπορούσε, ενδεχομένως, να συγκριθεί μόνο μ' αυτήν του Καντ. Ωστόσο, από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, ως και σήμερα, η ηθική φιλοσοφία επανέρχεται, μ' ολοένα και εντονότερο ενδιαφέρον, στην

αριστοτελική ηθική, ως μια εναλλακτική διέξοδο απέναντι στα φαινομενικά ή πραγματικά αδιέξοδα της νεωτερικής σκέψης. Και αυτό διότι σ' αντίθεση με τη νεωτερική ηθική, που επικεντρώνεται –εξ ορισμού– πρωτίστως στις έννοιες της ατομικότητας και του καθήκοντος, η αριστοτελική σκέψη χτίζεται πάνω στις έννοιες της ευδαιμονίας και του πρακτού αγαθού, φέρνοντας στο φως διανοητικές δυνατότητες που είχαν, για αιώνες, μείνει στο σκοτάδι.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε, όταν αναζητούμε την ρίζα της αριστοτελικής σκέψης, ότι τα αριστοτελικά γραπτά ξεκινούν με το περίφημο «*Όργανου*», δηλαδή την θεωρία του για τη λογική. Προκαλεί, κυριολεκτικώς, διανοητικό ίλιγγο η διαπίστωση ότι ο Αριστοτέλης ιδρύει και ολοκληρώνει, ουσιαστικώς, την προτασιακή λογική εκ του μηδενός. Μολονότι δε η σύγχρονη λογική περιλαμβάνει και πεδία που δεν είχε συμπεριλάβει στα έργα του ο Αριστοτέλης –αναφέρομαι στην λογική των κατηγορημάτων του Φρέγκε και στην σύγχρονη σύνδεση λογικής και μαθηματικών– ο βασικός πυρήνας της αριστοτελικής λογικής παραμένει και σήμερα αναλλοίωτος, ένα πραγματικό «*κτήμα ες αεί μάλλον ή αγώνισμα ες το παραχρήμα ακούειν*».

Θα ήταν αδύνατο να κλείσω αυτή την, εξαιρετικά σύντομη, αναφορά στην επικαιρότητα της σκέψης του Αριστοτέλους, δίχως να μνημονεύσω την επιστήμη εκείνη που ο Αριστοτέλης ονομάζει «*πρώτη φιλοσοφία*» ή απλώς «*σοφία*». Αναφέρομαι, προφανώς, στην επιστήμη με την οποία καταγίνεται το έργο που έχει καθορίσει, όσο κανένα άλλο, την δυτική σκέψη: Το «*Μετά τα φυσικά*», έργο στο οποίο ο Αριστοτέλης αναπτύσσει την οντολογία του και τη θεωρία του περί της ουσίας. Η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα είναι, θα λέγαμε, «στοικειωμένη» από την προσπάθεια να κατανοηθεί αυτό το, πραγματικώς ανυπέρβλητο, βιβλίο.

Θα ήθελα πολύ να συνεχίσω περαιτέρω αυτή την συζήτηση σχετικά με την επικαιρότητα του αριστοτελικού στοχασμού στο πλαίσιο των σύγχρονων επιστημονικών και, ευρύτερα, θεωρητικών αναζητήσεων. Δεν θα το πράξω όχι μόνον γιατί έχω πλήρη επίγνωση των ορίων μου ως προς την ανάδειξη του εύρους της αριστοτελικής σκέψης αλλά και διότι είμαι βέβαιος πως αυτό θα καταστεί πράξη, σε μεγάλο βάθος, στο πλαίσιο των ανακοινώσεων αυτού του συνεδρίου, το οποίο και χαιρετίζω εκθύμως.